

ÜLKE KALKINMASINDA ÜNİVERSİTELERİN ROLÜ: DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU ÜNİVERSİTELERİ ÖRNEĞİ

Ali Yılmaz GÜNDÜZ¹

ÖZET

Bir toplumda nüfus çok önemlidir. Ancak eğitilmemiş niteliksiz ve sağlıksız bir nüfus sadece yükür, çünkü tüketicidir. İyi eğitilmiş nüfus kalkınmayı hızlandırıcı ve üretici bir lokomotif vazifesini görmektedir. Nitelikli ve kaliteli nüfus yetiştirilmenin de en önemli yolu şüphesiz ki iyi bir eğitim sistemine sahip olmaktır. Bu nedenle üniversiteler ülke ve bölge kalkınmasında söz sahibi olan üst düzey eğitim veren kurumlardır. Üniversite, toplum içerisinde insanların bilgilerini artıran ve bu insanları daha nitelikli hale getiren vazgeçilmez bir unsur olduğu kadar, iktisadi kalkınmanın bir sonucu olarak da artan mal ve hizmet üretimine olan talebi artırarak bireylerin yaşam düzeyini yükselten bir kurumdur. Bugün bilgi toplumunun temelini oluşturan eğitim, kalkınma için bir güç ve değer kaynağıdır. İçinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında doğal olarak bir toplumun insanların sahip olduğu eğitimin niteliği, o ülkenin gelişmişlik düzeyini belirleyen bir ölçüttür.

Bu çalışmada öncelikli olarak kalkınma için üniversitelerin önemi vurgulanacak daha sonra da Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan üniversiteler durumu incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Kalkınma, Üniversite, Eğitim ve Bilgi

The Role Of Universities Of Development In A Country: Example Of Eastern Southern Anatolia Universities

ABSTRACT

Population is important in a society. Nevertheless, uneducated and unhealthy population is only burden because they are consumers. Good qualified population serves accelerating the development and plays a leading manufacturer role. The most important way is also no doubt that the quality and training quality people is to have a good education system. Therefore, universities are the top educational institutions in the country and have a say in development. Universities are an indispensable element that increases and makes the information more qualified people. At the same time raising the living standards of individuals is an institution. Today, the information that forms the basis of community education is a source of strength

¹ Prof.Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi

and values for development. Quality of education in a society where people naturally have the information and technology age we live in, it is a criterion that determines the development of the country.

In this study, the importance of the university as a priority for development will be highlighted then be examined in the case of univesities in Eastern and Southeastern Anatolia.

Key words: Development, University, Education and İnformation.

1-Giriş

Kalkınma, az gelişmiş bölgelerde sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan yeni düzenlemeler yapılarak gelişmiş bölgelere yetiştirilme çabasıdır. Bu çabalara milli gelir ve üretimin artırılarak, sosyal ve ekonomik yapının değiştirilmesi, halkın değer yargılarının dünya standartlarında değişmesi gibi değişmeleri içermektedir. Kalkınma ekonomide halkın yeni teknolojileri benimseyerek tüketim ve davranış kalıplarındaki değişmeleri içerecek biçimde toplumsal ve kurumsal yapıda dönüşüme yol açan büyümedir. Kalkınma insan hayatının niteliğindeki iyileşme olarak da tanımlanmaktadır. Ülkeler barındırdıkları nüfusun refah ve mutluluğunu sağlamak için sahip oldukları kaynakları verimli bir şekilde kullanmak zorundadırlar(Savaş,1979,12).

Az gelişmiş bölgelerde kalkınma bir taraftan kaynakların etkin bir biçimde kullanılması, üretim ve üretim hayatının geliştirilmesi, sanayileşmenin gerçekleştirilmesi, teknolojik ilerlemenin hızlandırılması gibi temel ekonomik konular üzerinde yoğunlaşırken, diğer taraftan tarımsal verimliliğin artırılması, altyapı imkânlarının geliştirilmesi ve ülke insanların eğitim, beslenme ve sağlık sorunlarının çözülmesini gerektirmektedir (Çeken,2008:296).

Az gelişmiş ülkelerin ve az gelişmiş bölgelerin ekonomileri tarıma dayalıdır. Tarım ise bir taraftan kırsal kesimde yaşayanlar için bir geçim kaynağı iken diğer taraftan da insan beslenmesi için önemli bir sektördür. Günümüzde tarımsal alanların kentsel dönüşümler nedeniyle gittikçe azalması sonucu ihtiyaç duyulan tarımsal ürünlerin başka ülkelere alınmasına neden olmaktadır. Bu da ülkelerin ekonomik olarak dışa bağımlı bir hale gelmesine yol açmaktadır. Tarımın ülke ve bölgelerin kalkınmasında çok önemli bir yeri vardır. Eğitilmiş işgücünün tarımda istihdam edilmesi durumunda endüstriyel tarım ürünlerin artmasına imkân sağlayarak birçok tarıma dayalı sanayinin oluşmasına neden olacaktır. Mesela; yeni tarımsal tarım araç ve gereçleri üretilmesi, yeni tohumlar icadı, yeni zirai ilaçlar, diğer sektörlere işgücü transferi hep tarımın artı getirileridir ki bu da tarımın önemini bir kat daha arttırmaktadır.

2-Bir Bölgenin Kalkınmasında Eğitimin Önemi

Ülkelerin gelişmesini sağlayacak olan eğitimidir. Eğitim siyasal ve demokratik toplum bilincini geliştirme, karmaşık sorunların anlaşılmasını sağlamada, teknolojik ilerlemeye yardımcı olma ve kültürel yetenekleri keşfetme gibi birçok yönlü etkilere sahiptir. Değişen ekonominin ihtiyaçlarına daha uygun nitelikli işgücünün düşünsel ve ileri tekniklerin gelişmesine katkıda bulunarak sosyal uyum, ekonomik büyümenin sürmesi ve değişim için önemli temelleri de hazırlar. Bu nedenlerle eğitime yatırım yapma düşüncesi sosyo-ekonomik ve politik gelişmenin sağlanması bakımından önemlidir. Aynı zamanda eğitime yatırım insana yatırımla da özdeş bir kavramdır.

İnsana yatırım esasen üç alanı kapsamaktadır. Bunlar; eğitim, sağlık ve beslenmedir. Bir ülkenin ya da bir bölgenin kalkınması, o ülke ya da bölge halkının gelişmesine sıkı sıkıya bağlıdır. İnsanları geliştirmek onlara kalkınmaya uygun davranışlar kazandırmak da ancak eğitimle olur. Eğitim, işgücü verimliliğini artırarak ekonomik büyümeyi hızlandırdığı, ekonomik büyümenin de gelir artışı yoluyla sağlık, eğitim, sosyal harcamaları artırarak insani kalkınmayı yüksek düzeylere taşıdığı da bir gerçektir(<http://makfikirsanat.com/>).

Eğitim geçmişten günümüze gelinceye kadar çeşitli düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Meselâ; Aristo'ya göre eğitim, bireyin ahlaki davranışlar kazanma aracı, Çiçero'ya göre, insan zihninin disipline edilmesi, Descartes'e göre, aklın doğru kullanılmasını öğrenme süreci, Rousseau'ya göre de, doğuştan insanda bulunmayan ve yetişkinler tarafından kazandırılan her şey olarak tanımlanmaktadır(Tezel,2010;53).

Günümüzdeki tanımı ise bireyin bilgi yoluyla kendisini yenilemesidir. Eğitimin temel amacı, kişiyi toplumsal rollere hazırlamak ve bireyin kendisini ve bununla birlikte yaşadığı toplumu geliştirerek, kendisine daha iyi bir dünya bırakmaktır. Eğitimin Amaçları üçe ayrılır. Bunlar sırasıyla;

1-Yakın amaçları: Fikri hür, vicdanı hür ve bilimsel düşünce gücüne sahip çalışkan, disiplinli, kendine güvenen, önsezileri yüksek, ülkesine ve insanlara fayda sağlayacak olan gelişmelere kolayca adapte olabilen bireyler yetiştirmektir.

2-Uzak amaçları: Gelir seviyesini yükseltme, ilerleme ve refah devleti olmaktır. Yani ülke ekonomisine katkı sağlamak, verimliliği yükseltmek ülkenin büyümesine ve kalkınmasına destek olmak bu amaçlar arasında yer almaktadır.

3-Genel amaçlar: Bu amaçlar toplumun eğitim felsefesini ifade etmektedir. Bu da toplumun siyasal ve sosyal ideallerinin eğitim alanına yansıtılmasıdır.

Eğitimde meydana gelen bir değişme sosyal yapının diğer parçalarını değişme yönünde etkilediği gibi, kendisi de sürekli olarak diğer parçalarda gerçekleşen değişmelerin etkisine açık halde bulunmaktadır. Aslında toplumsal değişme ile eğitim arasında karşılıklı bir ilişki söz konusu olmaktadır. Yani eğitim toplumsal değişiminin hem öznesi (etkileyicisi) hem de nesnesi (etkilenen) konumunda bulunmaktadır(Özdemir, 2011;90).

Eğitim, gelecekte verimlilik ve kazanma kapasitesini arttırma, daha fazla gelir, daha fazla mal ve hizmetten yararlanma biçiminde faydalar sağladığı için yatırım özelliği göstermektedir. Eğitimin başladığı dönemden, eğitim tamamlanıncaya kadar yapılan tüm harcamalar, uzun dönemde kişisel kazanç ve milli gelir üzerindeki etkileri nedeniyle bir yatırım unsuru olmaktadır. Bu nedenle eğitime yapılan yatırımlar arttıkça hem milli gelir de hem de bireylerin kazançlarında artış olmaktadır(Gölpek,2012;45).

3-Eğitimin Etkileri

Eğitim yalnızca iktisadi kalkınma için değil aynı zamanda bu kalkınmayı destekleyen daha uzun bir süreç içinde hayati derecede önem taşımaktadır. Daha yüksek kazançlar, daha iyi birey ve toplum sağlığı, refah seviyesinde yükselme, düşük doğurganlık ve bebek ölüm hızının azalması, demokratikleşme, siyasi istikrar, yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılması, daha düşük suç oranları ve çevre bilincinin oluşması aynı zamanda teknolojiye ve istihdama olan katkıları gibi birçok net çıktısı bulunmaktadır.

4-Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Eğitim Politikası

Günümüzde eğitim, ülkelerin nitelikli işgücüne sahip olabilmeleri ve bu bakımdan gelişmeye devam edebilmeleri için önemli bir konuma sahiptir. Başka bir ifade ile öğrencilerin nitelikli bir eğitim hizmeti alabilmesinin temel şartlarından biri de öğretmenin her öğrenciye yeteri kadar vakit ayırabilmesi, öğretmenin katma değeri artırması açısından yetiştirmek görevini etkin bir şekilde sürdürebilme politikasına bağlıdır. Bu koşulların gerçekleşmesi ise ancak öğretmenin ideal sayıda öğrenciye öğretim hizmeti sunması ile mümkündür. Söz konusu etkinin belirlenmesinde temel bir gösterge olarak kullanılan öğretmen başına öğrenci sayısının ideal oranı 15 olarak belirtilmektedir(Özoğlu v.d.,2013;126).

Bir öğretmen ne kadar az öğrenci ile ilgilenir ise o kadar verim artmış demektir. Yani her gün 25 öğrenci ile ilgilenen bir öğretmenle her gün 10 öğrenci ile ilgilenen bir öğretmenin verimi aynı olması beklenemez. Aşağıdaki tablo:1’de yaklaşık olarak aynı gelişmişlik düzeyine sahip seçilmiş bazı ülkelerde ve Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yer almaktadır.

Tablo:1’de Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Yıl	Bulgaristan	Kolombiya	Kazakistan	Meksika	Peru	Romanya	Macaristan	Türkiye
2000	16.8	26.4	18.6	27.1	28.7	18.5	10.7	30.0
2001	17.6	26.8	18.7	26.9	29.2	18.0	10.5	30.0
2002	16.8	27.1	18.8	26.8	26.0	17.4	10.2	28
2003	17.1	27.8	18.5	26.6	25.0	17.4	9.58	28
2004	16.7	28.3	17.9	28.4	23.9	17.3	10.4	27
2005	16.2	28.1	17.2	28.3	23.0	17.9	10.4	26
2006	15.7	29.5	16.7	28.0	21.8	16.8	10.2	27
2007	15.9	29.3	16.5	27.9	21.7	16.5	10.3	26
2008	16.0	29.3	16.6	28.0	20.8	16.4	10.3	24
2009	17.3	28.1	16.4	28.1	20.1	16.0	10.3	24
2010	17.4	27.5	16.2	28.1	19.6	15.8	10.3	23
2011	17.3	26.5	16.2	28.1	19.3	16.0	10.2	22
2012	17.2	25.0	16.1	28.0	19.1	16.1	10.2	21

Kaynak; Worldbank, TÜİK (2014)

Tablo:1’de görüldüğü gibi orta üst düzey gelir grubundan seçilmiş ülkelerin 2000-2012 yılları arası ilköğretimde öğrenci/ öğretmen yani öğretmen başına düşen öğrenci sayısını göstermektedir. Orta öğretimde de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 2000 yılında Türkiye’de 30 iken bu oran Bulgaristan’da 16.8, Meksika’da 27.1 ve Macaristan’da 10.7’dir. Bu oranlar 2012 yılında ise Türkiye’de 21 ve yukarıda ifade edilen diğer ülkelerde ise sırasıyla Bulgaristan’da 17.2, Meksika’da 28 ve Macaristan’da da 10.2 olarak gerçekleşmiştir.

5-Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmadaki Önemi

Üniversite, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan; fakülte, enstitü, yüksek okul,

bölüm, anabilim dalı, ana sanat dalı, bilim dalı, sanat dalı, araştırma ve uygulama merkezlerinden oluşan bir yüksek öğretim kurumudur. Üniversite, devlet kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlaması çerçevesinde, Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) olumlu görüşü veya önerisi üzerine kanunla kurulur. Üniversitenin birinci görevi, bilimin çekirdeğini oluşturmaktır. İkinci görevi, öğrencileri ezberci değil araştırmacı bir yapıda yetiştirmektir. Bir insanın çok şeyi bilmesi zordur. Esas olan karşılaştığı sorunlara çözüm getirebilmek için konuya nasıl yaklaşacağını ve ne araştıracağını bilmesidir. (<http://www.yok.gov.tr/web/oyp/usul-ve-esaslar>). Üniversitelerin üçüncü görevi, bilimsel ve düşünce özgürlüğünü sağlamaktır. Bunu önce kendi bünyelerinde gerçekleştirmeleri, sonra da içinde yaşadıkları topluma yansıtmaları gerekir. Üniversitelerin dördüncü görevi, ülkeyi yönetenlere ışık tutacak çalışma ve araştırmaları yapmaktır. Üniversitelerden beklentilerin gerçekleşebilmesi için, yapılarının da gerçekçi ve beklentilere uygun olması gerekir. Günümüzde üniversitelerin idari yapıları ya tamamen devlet kurumu, ya da özel şirket ve vakıf niteliğindedir. Bu şekildeki tekli tip bir idari yapıdan bilimsel ve düşünce özgürlüğünü oluşturmasını beklemek zordur. Hem maddeten hem de yönetim açısından hür olmayan kurumlar özgür ortam oluşturamazlar. Böyle kurumların sadece adları üniversite olur ama işlevleri evrensel olmaz. Lise niteliğinde kalır. Kendisi tek yerden yönetilmeyen bir kurumun, çoğulcu yapılara hoş görülmesi davranması, yöneticilerin demokratik anlayışlarıyla doğru orantılı olur. Bu nedenle üniversitelerin yönetimleri çoğulcu bir yapıya dönüştürülmelidir. Toplum ve üniversite iç içe olmalıdır. İş hayatı üniversitenin bilgisinden, üniversite de iş hayatının tecrübesinden istifade etmelidir. Ülke ve bölge kalkınması ancak bu şekilde gerçekleşebilir. (<http://www.yok.gov.tr/web/oyp/usul-ve-esaslar>)

Üniversite bilimsel düşüncenin yeşerdiği, harmanlandığı ve geniş halk kitlelerinin refahı için yayıldığı yer olarak evrensel bir öneme sahiptir. Üniversiteler fiziksel altyapısı, öğretim üyesi, kütüphane, laboratuvar gibi unsurlar tamamlandıktan sonra belirli bir plan dahilinde kurulabilmektedirler. Ülkemizde Üniversite açma işi söz konusu olduğunda genel yaklaşım okul binasına salt “ Üniversite” tabelası asılması olarak algılanmaktadır. Yıllardan beri Türkiye’de bu yolla birçok üniversite açılmıştır. Bu şekilde açılan üniversitelerde hem nitelik sorunlarının yaşanmasına hem de kaynakların boş yere harcanmasına yol açmaktadır. Bu şekildeki üniversitelerde de bilimsel ölçütlerle hareket edilmediği anlaşılmaktadır(dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/1190).

Kalkınmada üniversitelerin önemi çok büyüktür. Kalkınma üretim ve kişi başına milli gelirin arttırılmasıyla birlikte ekonomik, sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Bir başka ifade ile kalkınma bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimidir. Bölgesel kalkınma ise bir bölgenin veya yörenin refah seviyesindeki artış olarak tanımlanmaktadır(Tolunay ve Alkol,2006:118).

Üniversitelerin buldukları bölgelere; ekonomik, sosyal ve fiziksel ve demografik yapının iyileştirilmesi şeklinde katkılar sağlamaktadır.

Ekonomik alanda; bölgesel gelir, bölge ekonomisi ve işgücü hareketliliği sağlamaktadır.,

Sosyal ve fiziksel altyapı alanında; konut, sağlık, iletişim, taşımacılık hizmetlerinin iyileştirilmesi şeklinde katkılar sağlamaktadır. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi; kültürel etkinliklerin artırılması, şeklinde de katkılar sağlamaktadır.

Demografik yapının iyileştirilmesi; eğitime katılma oranında artış, doğum ve ölüm oranlarında değişme, göçün azalması şeklinde katkılar sağlayacağı beklentisi 1960'lerden sonra birçok Avrupa ülkesi tarafından genel kabul görmüştür.

Üniversiteler, piyasaların beklentilerini dinamik biçimde organize ederek, yarattığı kalifiye ve nitelikli eleman ile küresel rekabet gücüne de katkı sağlamaktadır. Bilgiye dayalı bir ekonomide çalışanları iyi yetiştirilmesine ek olarak üniversitelerde yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi gerekir(Florax,1987,11-55).

6-Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Üniversiteler

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde her il'de birer devlet üniversitesi olmak üzere bu sayı vakıf üniversiteleri ile birlikte 30 yakın bulunmaktadır. Bu üniversiteler içerisinde isimlerinden sıkça bahsedilen 3 tanesi Doğu Anadolu'da, 3 tanesi de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olmak üzere 6 üniversite hem bölge için hem de ülke için katma değerleri yüksek üniversitelerdir. Adı geçen bu üniversiteler buldukları illeri sosyo-ekonomik olarak belli bir seviyeye gelmesi büyük katkıları olmuştur. Bu 6 büyük üniversitelerin dışında kalan üniversitelerin kuruluş tarihleri yeni olması nedeniyle bölgeye olacak katkıları hayli bir zaman alacak gibi gözükmektedir. Aşağıda bahsi geçen 6 büyük üniversitelerle ilgili kısa bilgiler verildikten sonra diğer üniversitelerin sadece isimleri zikredilecek ve bölge üniversitelerinin tümüyle ilgili geniş bilgi Tablo:2 aracılığı ile aktarılacaktır.

6.1-Atatürk Üniversitesi

Doğu'daki üniversiteler içerisinde en köklü olanı Erzurum'da bulunan Atatürk Üniversitesi'dir. Atatürk Üniversitesi'nin tarihçesi Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli rüyalarından birinin gerçekleşmesidir. Atatürk 1 Kasım 1937'de Doğu Anadolu'da büyük bir üniversite kurmanın gereğini ifade ederek, bu husustaki çalışmaları başlatma talimatı vermiştir. Atatürk'ün ölümünün ardından bu çalışmalara 12 yıl ara verildikten sonra, konu 1950 yılında tekrar gündeme getirildi. 1951 yılında oluşturulan bir komisyon Doğu Üniversitesi'nin Erzurum'da kurulmasını önerdi. 1954 yılında çıkarılan 6373 Sayılı Kanunla bu üniversitenin

adının Atatürk Üniversitesi olması kararlaştırıldı. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri A.I.D (USAID) teşkilatı aracılığı sonucu Atatürk Üniversitesi Nebraska Üniversitesi ile eşleştirilmiştir ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Nebraska Üniversitesi Türkiye delegasyonu tarafından 1 Kasım 1954'te Atatürk Üniversitesi'nin gelişmesi hakkında rapor hazırlamıştır. Delegasyon ilk olarak Ziraat, Fen Edebiyat, Mühendislik ve Mimarlık bölümlerinin açılmasında ve gerek duyuldukça ilave bölümlerin açılmasında hem fikir olmuştur. Bugün Atatürk Üniversitesi Doğu'nun en büyük üniversitesidir. 20 fakülte, 7 enstitü, 3 yüksek okul, 12 meslek yüksek okulu, 20 araştırma ve uygulama merkezi, 1 konservatuar bulunmaktadır. 60 bine yakın öğrenciye eğitim ve öğretim vermektedir.

6.2-Fırat Üniversitesi

Doğu'nun ikinci büyük üniversitesi Fırat Üniversitesi'dir. Fırat Üniversitesi 1967 yılında Yüksek Teknik Okul olarak açılmış, aynı yıl içerisinde Ankara Üniversitesi Senatosu'nun Elazığ Veteriner Fakültesi'nin kurulmasını öngören karara Milli Eğitim Bakanlığınca onaylanmıştır. Teknik Yüksek Okul, 1184 sayılı kanunla 1969 yılında Elazığ Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'ne dönüşmüş, Veteriner Fakültesi de 1970 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak öğretime açılmıştır. Kuruluşu 11 Nisan 1971 tarih ve 1873 sayılı kanunla gerçekleşen Fırat Üniversitesi'nin çekirdeğini Veteriner Fakültesi oluşturmuştur. 1975-1976 eğitim öğretim yılında Fen Edebiyat Fakültesi'nin ilavesiyle üniversite eğitim ve öğretime 3 fakülte ile başlamıştır. Bugün Fırat Üniversitesi'nde 13 fakülte, 4 enstitü, 3 yüksek okul, 9 meslek yüksek okulu bulunmaktadır. 30 bine yakın da öğrencisi vardır.

6.3-İnönü Üniversitesi

İnönü Üniversitesi, 28 Ocak 1975 tarihinde TBMM'de 25 Mart 1975 tarihinde Cumhuriyet Senatosu'nda kabul edilen ve 3 Nisan 1975 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 1872 sayılı "İnönü Üniversitesi Kanunu" ile kurulmuş olup 1976-1977 eğitim-öğretim yılından itibaren eğitim hizmeti vermeye başlamıştır. Doğu'nun saygın ve köklü üniversiteleri arasında yer alan İnönü Üniversitesi 14 fakülte, 1 devlet konservatuarı, olmak üzere 4 meslek yüksek okulu, 12 meslek yüksek okulu, 5 enstitü, 1 Tekno-kenti, Turgut Özal Tıp Merkezinin de aralarında bulunduğu 19 araştırma ve uygulama merkeziyle yaklaşık 30.000 öğrencisiyle doğunun ikincisi büyük üniversitesi (Fırat Üniversitesini bazı yönlerden geçerek) haline gelmiştir.

6.4-Dicle Üniversitesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan ve köklü bir üniversite olan Dicle Üniversitesi, adını Mezopotamya ovalarını sulayan Dicle Nehri'nden almıştır. Dicle Üniversitesi, 1966 yılında Ankara Üniversitesine bağlı olarak Diyarbakır Tıp Fakültesi'nin açılmasıyla ilk temelleri atılmış, 1974 yılında ise Fen Fakültesi'nin

açılışı ile kuruluşunu tamamlamıştır. Diyarbakır İli'nin doğusunda 27 bin dekar alan üzerine kurulan Dicle Üniversitesi bünyesinde 14 fakülte, 4 yüksek okul, 10 meslek yüksekokulu ve 4 enstitüsü, merkezi araştırma laboratuvarı, Tekno-kent, 22 Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Kongre Merkezi ile 25.998 öğrenciye eğitim ve öğretim veren bir üniversitedir.

6.5-Gaziantep Üniversitesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin ticaret ve sanayi merkezi olan, Gaziantep İli'nin adını taşıyan Gaziantep Üniversitesi, eğitim-öğretim yılına 1973 yılında ODTÜ Mühendislik Fakültesine bağlı olarak kurulan Makine Mühendisliği Bölümü ile başlamıştır. 1974 yılında Elektrik Mühendisliği Bölümünün açılması ile bu iki bölüm, Gaziantep Mühendislik Fakültesine dönüştürülmüştür. 1974 yılında Temel Bilimler Bölümü ile Lisan Bölümü kurulmuş, Fakülteye 1977 yılında Uygulamalı Kimya Bölümü eklenmiştir. 1981 yılında İnşaat Mühendisliği, 1982 yılında Uygulamalı Kimya Bölümü Gıda Mühendisliği Bölümüne, Temel Bilimler Bölümü Fizik Mühendisliği Bölümüne dönüştürülmüştür. 27 Haziran 1987 yılında 3389 sayılı yasa ile Mühendislik Fakültesine yeni kurulan çeşitli fakülte ve yüksekokulların ilavesi ile Üniversite tüzel kişiliğine kavuşmuştur. Bugün, Gaziantep Üniversitesi'nin bünyesinde 14 Fakülte, 3 Enstitü, 3 Yüksekokul, 9 Meslek Yüksekokulu ve bir adet Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı bulunmaktadır. 25.000 üzerinde de öğrenci öğrenim görmektedir.

Kuruluşundan bu yana gelişimini hızla sürdüren Gaziantep Üniversitesi; Gaziantep'e, çevre il ve ilçelere de büyük ekonomik faydalar sağlamaktadır.

6.6-Harran Üniversitesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin üçüncü büyük üniversitesi Harran Üniversitesidir. 1976 yılında Şanlıurfa'da kurulan ilk yüksek öğretim birimi 'Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu'dur. Daha sonra, 1978 yılında Dicle Üniversitesine bağlı Ziraat Fakültesi, 1984'de Mühendislik Fakültesine bağlı İnşaat Mühendisliği Bölümü ve 1988'de Gaziantep Üniversitesine bağlı İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. Bu birimler 09.07.1992 tarih ve 3837 sayılı yasa ile Harran Üniversitesine bağlanmıştır. Bugün, Harran Üniversitesine bağlı 10 Fakülte, 5 Yüksekokul, 11 Meslek Yüksekokulu, 3 Enstitü, 10 Araştırma ve Uygulama Merkezi ile bir adet Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı bulunmaktadır. 20.800'ün üzerinde de öğrenci öğrenim görmektedir(<http://Harran.edu.tr>).

6.7-Diğer Üniversiteler

Yukarıda bahsedilen üniversitelerin dışında kalan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinde bulunan üniversitelerin bir kısmı 1992 tarihinde 3837 sayılı yasayla kurulmuştur. Örneğin; Kars Kafkas Üniversitesi, Adıyaman

Üniversitesi, bir kısmı da 2007 tarih ve 26.536 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5662 sayılı kanunla kurulmuştur. Bunlar ise; Bingöl Üniversitesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Iğdır Üniversitesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Siirt Üniversitesi v.b.gibi üniversiteler. Bunların dışında kalan Yüzüncü Yıl Üniversitesi ise, 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı Kanun hükmünde Kararname ile kurulmuştur.

Aşağıdaki Tablo:3'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Üniversitelerin bağlı olduğu Fakülte ve diğer birimleri yer almaktadır.

Tablo:2-2012-2013 Yılı İtibariyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Üniversitelerin Fakülte ve Diğer Birimlerinin Sayıları

Sıra	Üniversite	Fakülte	Enstitü	Yükseköğretim	Meslek Y.Okulu	Arş.ve Uyg.Mer.	Kon servatuar
1	Atatürk Üni.	20	7	3	12	20	1
2	Yüzüncü Yıl Üni.	15	5	4	9	28	1
3	Gaziantep Üni.	15	4	4	9	18	1
4	Dicle Üni.	14	4	4	10	14	1
5	Fırat Üni.	13	4	3	9	23	1
6	İnönü Üni.	14	4	3	11	14	1
7	Adıyaman Üni.	11	3	4	5	5	1
8	Kafkas Üni.	10	3	3	8	17	1
9	Harran Üni.	10	3	5	12	14	1
10	Erzincan Üni.	9	3	5	11	8	
11	Batman Üni.	7	3	3	4	6	
12	Ağrı İbrahim Çeçen Üni.	7	2	5	4	4	
13	Siirt Üni.	7	2	2	4	4	
14	Bingöl Üni.	6	4	3	5	3	
15	Kilis 7 Aralık Üni.	6	3	2	2	8	
16	Muş Alparslan Üni.	6	2	1	2	7	
17	Iğdır Üni.	6	3	1	4	7	
18	Tunceli Üni.	6	2	1	3	4	1
19	Mardin Artuklu Üni.	6	3	2	5	6	
20	Erzurum Teknik Üni.	6	3	1	-	-	
21	Hakkari Üni.	5	2	1	3	1	
22	Bitlis Eren Üni.	5	2	3	7	7	
23	Ardahan Üni.	4	2	1	5	5	
24	Şırnak Üni.	3	2	1	3	-	

Kaynak: İnternette ve her üniversitenin kaynağından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo:3'de görüldüğü üzere Atatürk Üniversitesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan üniversiteler içerisinde gerek fakülte sayısı gerekse

diğer birimler itibariyle en fazla sayıya sahip üniversite iken Şırnak üniversitesi hem fakülte sayısı hem de diğer birimler itibariyle en az sayıya sahiptir.

Aşağıdaki Tablo:3-ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Üniversitelerin bağlı olduğu Fakülte ve diğer birimlerindeki öğrenci ve öğretim sayıları yer almaktadır.

Tablo: 3-2012-2013 Yılındaki Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Üniversitelerin Öğrenci, Prof.,Doç., Yrd Doç., Diğer Öğretim Elemanları Sayıları

Sıra	Üniversite Adı	Öğrenci Sayıları	Prof. Sayıları	Doç. Sayıları	Yrd.D oç Sayıları	Okt.,Öğr.Gör., Uzm., ve Arş.Gör. Sayıları	Toplam
1	Atatürk Üni.	58.160	384	280	591	108, 131, 61, 897	2452
2	Yüzüncü Yıl Üni.	19.660	86	65	276	150, 38, 30, 569	1214
3	Gaziantep Üni.	25.550	94	73	197	170, 77, 23, 371	1005
4	Dicle Üni.	25.998	173	117	397	119, 80, 39, 363	1270
5	Fırat Üni.	29.556	260	192	345	110, 79, 21, 571	1578
6	İnönü Üni.	28.347	187	136	307	122, 79, 52, 501	1385
7	Adıyaman Üni.	14.918	25	19	161	93, 24, 10, 117	449
8	Kafkas Üni.	12.230	58	31	133	97, 42, 15, 238	614
9	Harran Üni.	17.202	89	80	257	140, 57, 13, 232	868
10	Erzincan Üni.	14.965	26	30	208	137, 30, 12, 192	615
11	Batman Üni.	5.007	7	7	62	70, 18, 3, 82	249
12	Ağrı İbrahim Çeçen Üni.	7.560	6	4	80	56, 19, 8, 114	287
13	Siirt Üni.	5.136	3	4	59	66, 20, 2, 83	237
14	Bingöl Üni.	6.412	16	18	69	53, 17, 1, 121	295

15	Kilis 7 Aralık Üni.	6.519	7	7	66	25, 15, 2, 89	242
16	Muş Alparslan Üni.	6.325	7	9	53	89, 20, 19, 141	338
17	Iğdır Üni.	3.074	5	6	48	52, 9, 1, 70	191
18	Tunceli Üni.	4.966	7	8	63	75, 25, 2, 108	288
19	Mardin Artuklu Üni.	4.258	7	5	60	67, 27, 3, 115	284
20	Erzurum Teknik Üni.	452	1	3	17	-, 2, -, 30	92
21	Hakkari Üni.	2.491	5	-	21	94, 44, 11, 111	286
22	Bitlis Eren Üni.	5.519	5	1	42	83, 21, 2, 40	194
23	Ardahan Üni.	3.740	4	3	31	65, 19, 1, 58	181
24	Şırnak Üni.	2.491	3	4	27	62, 11, 4, 54	165

Kaynak: Personel Daire Başkanlıklarından Alınan Bilgiler ve İnternette yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo:3’de de görüldüğü üzere Atatürk Üniversitesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Üniversitelerin içerisinde gerek öğretim üyesi, gerekse öğrenci sayıları itibariyle en büyük üniversitedir. Atatürk Üniversitesini sırasıyla, Fırat Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Dicle ve Gaziantep Üniversitesi gibi üniversiteler takip etmektedir. En az öğretim üyelerine sahip olan üniversiteler ise Siirt, Batman, Ağrı Çeçen, Bingöl, Hakkâri, Şırnak ve Ardahan Üniversiteleri sıralanmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki üniversitelerin, gelişmiş üniversiteler seviyesine yükseltilebilmesi için öncelikli olarak yapılması gereken en önemli iş bu üniversitelerdeki öğretim üyesi açığını gidermektir.

7-Sonuç ve Öneriler

Bölgesel kalkınmanın temel amacı azgelişmiş ülke veya bölgeleri yoksulluktan kurtarmaktır. Bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarındaki artışı ifade eden ekonomik büyümenin temel belirleyicileri kaliteli eğitim kurumları, sermaye stokundaki artış, teknolojik gelişme ve istihdam düzeyindeki artış gibi etkenlerden oluşmaktadır. Ekonomik kalkınma aynı zamanda yenilik ve yaratıcılık kazandıran bir süreç olarak da ifade edilebilir. Bu süreçte; insanın, eğitim düzeyi, yetenekleri değer yargıları ve refah anlayışı ile ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel ortam, yeniliğin gelişmesine katkı sağlayarak kalkınmanın itici unsuru olmaktadır.

Böylelikle beşeri kalkınma, davranış değişikliğine neden olarak, kalkınma sürecinin sosyal boyutuna katkıda bulunmakta ve üretim sürecinin bir girdisi olarak ekonomik gelişmeye yardımcı olmaktadır.

Batı toplularında, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında beşeri sermayenin gösterdiği hızlı değişim ve bilginin üretimde giderek daha fazla yer alması sonucu ekonomik kalkınma ve refah artışı sağlanmıştır. Bilgi toplumuna giden bu süreç öncelikle, ABD, Batı Avrupa ve Japonya'da bilgiye dayalı teknolojilerin üretimde giderek daha yoğun kullanılmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede bilgi toplumundaki gelişmeler de Batı toplumlarında bilginin üretildiği üniversitelerin önemini bir kat daha arttırmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere eğitim ve kalkınma arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu genel olarak iktisatçılar tarafından kabul görmektedir. Çünkü eğitime verilen önem ve yapılan yatırımlar gelecekte ülkenin kalkınmasına büyük katkılar sağlamaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler eğitime büyük önem vermektedirler.

Bu bağlamda da Türkiye son yıllarda izlediği eğitim politikasında köklü değişiklikler yaparak hem okullaşma oranını hem de milli gelirden eğitime ayrılan payı artırmıştır. Ancak Türkiye'nin yapması gereken en önemli husus ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Üniversitelerdeki öğretim üyesi açığını gidermektir. Bu nedenle söz konusu bölgelerde herkes tarafından tercih edilen üniversiteler olmaksızın fiziksel sermayeye yapılacak yatırımların getiri oranı düşük veya negatif olacaktır. Üniversitelerde kaliteli eğitimlerin verilmeyişi de işgücünün verimliliğini arttırmayacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Çeken,H.,(2008), ‘‘Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Afyonkocatepe Üni.İİBF Dergisi, Cilt:10,Sayı:2

Florax,R.J.,(1987), The Regional Ekonomik Role of Üniversities, The Dark Side of Üniversities, Twente Üniversity Cheps, Neitherland

Gölpek,F.(2012), ‘‘Eğitim Getirilerinin Özel ve Sosyal Açıdan İncelenmesi’’, Afyonkocatepe Üni.,İİBF Dergisi, Sayı:1

Özdemir,M.S.,(2011),’’Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim Programları; Kavramsal Bir Çözümleme’’, Ahi Evran Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:1

Özoğlu,M ve diğ.,(2013), ‘‘Ortaöğretimde İzleme ve Değerlendirme Raporu’’, Milli Eğitim Bakanlığı İzleme ve Değerlendirme Grup Başkanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Savaş,F.V.,(1979), Kalkınma Ekonomisi, 2.Baskı, Nihat Sayar Yardım Vakfı Yayınları, No:315/547, İstanbul

Tezel,T.,(2010), Azgelişmiş Ülkelerde Kalkınmayı Etkileyen Faktörler ve Eğitimin Kalkınma Üzerine Etkileri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Tolunay,A. ve Aykol,A, (2006), ‘‘Kalkınma ve Kırsal Kalkınma Temel Kavramlar ve Tanımlar’’, Süleyman D. Üni. Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Sayı:2

Worldbank,TÜBİTAK,2014; www.tubitak.gov.tr

dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/1190

<http://Harran.edu.tr>

<http://www.yok.gov.tr/web/oyp/usul-ve-esaslar>